

PEDAGOGIK TAKT VA TA'LIM VAZIYATIDAGI PEDAGOGIK UCHBURCHAK

Uzoqjonova Moxinur Diyorbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

moxinuruzoqjonova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchilar, ta'lim rahbarlari va olimlar pedagogik taktning muhimligini osongina tan olishsa-da, bir nechta tayyorgarlikdan oldingi yoki malaka oshirish dasturlari ushbu muhim o'qituvchi sifatini rivojlantirishga aniq e'tibor berishga qaratilgan. Xususan, o'qituvchilarning sezgini qanday qabul qilishini va uning o'qituvchining pedagogik taktikasidagi rolini o'rganish uchun ma'lumotlar to'plangan.

Kalit so'zlar: takt, o'qituvchi, kompetensiya, ta'lim strategiyalari, pedagogik uchburchak, qiymat.

“Biz nihoyat jasoratga ega bo'lishimiz kerak ... tabiiy, beixtiyor sohani ochish va saqlash uchun. Bu alohida ahamiyatga ega, chunki bu soha hech narsada to'xtamaydigan, na maktab, na ta'lim nazariyasi yo'lida turmaydigan bizning zamonamizning vositalar-maqсад tafakkuri bilan yashiringan”. - Yakob Mut (1962).

Pedagogik takt o'qituvchining zudlik bilan harakat qilishni talab qiladigan sinfdagi murakkab vaziyatlarni yetarli darajada hal qilish qobiliyatiga taalluqlidir. Shunday qilib, pedagogik taktning o'qituvchi sezgilarining kuchga kirishi sifatida ko'rish mumkin [1]. Aksariyat o'qituvchilar, ta'lim rahbarlari va olimlar pedagogik taktning muhimligini (va kengaytmasi bilan, sezgi) osongina tan olishsa-da, bir nechta tayyorgarlikdan oldingi yoki malaka oshirish dasturlari ushbu muhim o'qituvchi sifatini rivojlantirishga aniq e'tibor beradi. Ushbu tadqiqot nima uchun ekanligini tushunishga qaratilgan. Xususan, o'qituvchilarning sezgini qanday qabul qilishini va uning o'qituvchining pedagogik taktikasidagi rolini o'rganish uchun ma'lumotlar to'plangan.

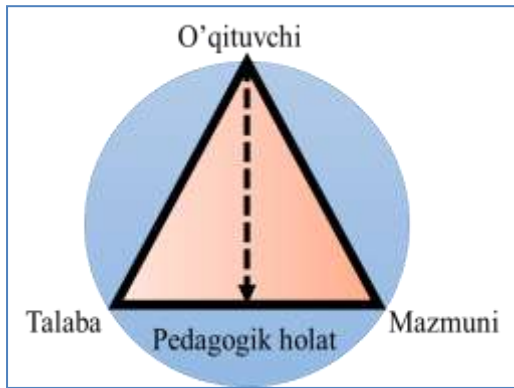
Hozirgi kunda butun dunyo bo'ylab o'qituvchilar eng samarali o'qitish usullarini samarali qo'llash, kirish va natijalarni, vositalar va maqsadlarni optimallashtirish nuqtai

nazaridan ularning roli va faoliyatini belgilaydigan standartlarga bo'ysunadilar. Talabalarning bilim olishi va kompetensiyalari, o'qituvchilar tomonidan talabalarning test natijalariga "qo'shishi" mumkin bo'lgan "qiymat" ko'rsatkichlari o'qituvchilar va ma'murlar uchun ham valyutaga aylandi. Aftidan, beixtiyor va ixtiyorsiz, o'quvchilarning individualligi va avtonomiyasi uchun - miqdoriy maqsadlar va ularga erishish uchun taqdim etilgan vositalardan tashqari har qanday narsa uchun ozgina joy qolmoqda. Masalan, o'qituvchining ish haqini talaba natijalariga bog'lashdan tashqari, AQShda "Bola qolmasin" siyosati "ilmiy asoslangan" ta'lim strategiyalarini, ya'ni darslarni o'qituvchi va o'quvchilarning o'z-o'zidan o'z-o'zidan o'tkazmasligini istisno qiluvchi strategiyalarni talab qiladi [2].

Pedagogik nutqqa ilk bor takt 200 yil avval ta'lim va falsafa olimi Iogann Fridrix Gerbart tomonidan kiritilgan. Gerbart o'zining talaba-o'qituvchilariga o'qitishda nazariya va amaliyot bo'yicha ma'ruza kontekstida takt haqida qisqacha gapirib, uni quyidagicha ta'riflaydi. "Tezkor hukm va qaror, odatdagidek davom etmaydigan, abadiy bir xil, lekin [moslashuvchi] ... individual ishning haqiqiy talablariga". 150 yildan ko'proq vaqt o'tgach, Yakob Mut Gerbartning xushmuomalalik haqidagi ma'lumotlarini sezilarli darajada kengaytirdi, qisman bu hodisani yuqorida aytib o'tilganidek, "pedagogik uchburchak" obyektivi orqali tahlil qildi. Bu va boshqa tahlillardan aniq yoki belgilangan "to'g'ri ish" bo'lmaganda "to'g'ri ish" qilish qobiliyati sifatida paydo bo'ladi.

Pedagogik uchburchak g'oyasi, yuqorida aytib o'tilgan o'qituvchi uslubidagi ish kabi, Aristotel manbalariga tayanadi[3]. Xususan, u Aristotelning "Poetika" asarida keltirilgan ritorika va ritorik uchburchak tushunchasidan kelib chiqqan. Aristotel ritorikani "har qanday holatda mavjud ishontirish vositalarini kuzatish qobiliyati" deb ta'riflaydi. Pedagogik taktik harakatni, o'z navbatida, ma'lum bir vaziyatda mavjud bo'lgan narsalarni ko'rish va o'quvchining manfaati va uning o'rganishi uchun maxsus pedagogik maqsadlar uchun foydalanish qobiliyati deb ta'riflash mumkin. Muloqot va kompozitsiya talabalari eslashlaricha, ritorik uchburchak ma'ruzachi (yoki etos), tinglovchilar (pathos) va xabarning (logos) o'zaro bog'liqligini belgilaydi. Ethos, birinchi navbatda, ma'ruzachi tomonidan ko'rsatilgan xarakterga ishora qiladi - tinglovchilarning fikrlari va his-tuyg'ulariga (pafosiga) ta'sir qilish uchun o'z so'zlari (logotiplari) orqali

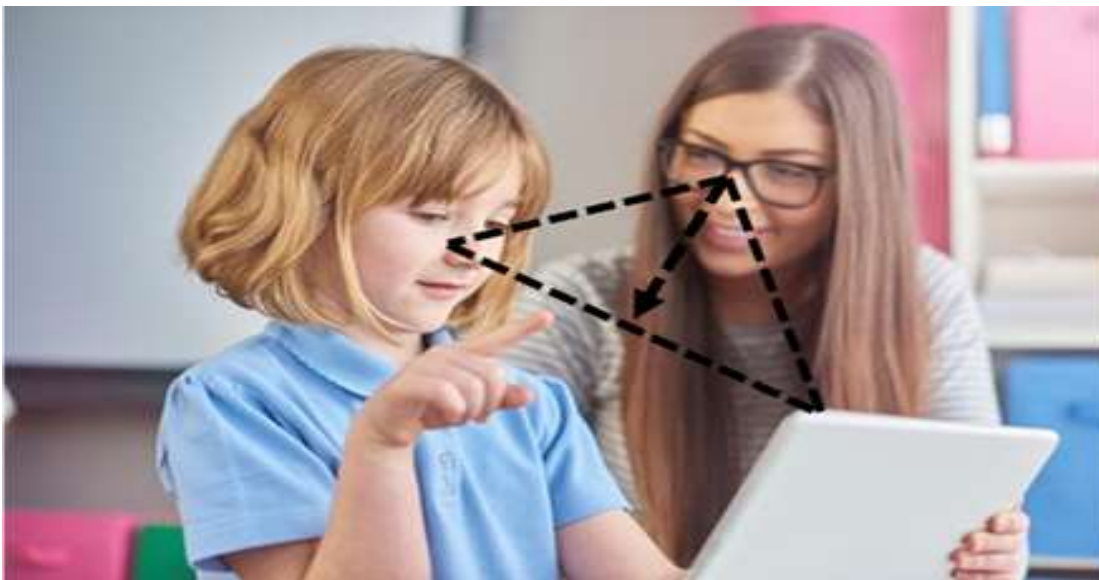
ishlayotgan odam [4]. Pedagogik kontekstda o'qituvchining bolaga yoki o'quvchiga nisbatan xatti-harakatlarining axloqiy xarakteri va u nimani o'rganishi muhim ahamiyatga ega. Ritorik vaziyatda esa, ma'ruzachining patologik ta'sir ko'rsatishga intilayotgani pafos, tinglovchilarning tuyg'usi muhim ahamiyatga ega. Pedagogik uchburchakka qaytadigan bo'lsak, bu bolaning yoki o'quvchining patosi, uning qobiliyati, qulayligi va ishonchi va o'qituvchi his qilish va ta'sir qilishdir.

1-rasm. Pedagogik uchburchak

Pedagogik uchburchak quyidagilardan iborat:

1. Uchburchak konturi: O'qituvchi-shogird-tarkib munosabati.
2. Doira: Pedagogik vaziyat.
3. Vertikal, kesik chiziq: o'qituvchining o'quvchilarning mazmuni munosabatiga ta'siri yoki: o'qituvchining o'quvchi bilan mazmuni orqali qanday munosabatda bo'lishi (2-rasmga qarang).

2-rasm. Aniq o'qitish va ta'lim vaziyatidagi pedagogik uchburchak

Aniq o'qitish va ta'lim vaziyatidagi pedagogik uchburchak. Ushbu misol uchburchakning barcha muhim elementlarini ko'rsatadi: o'qituvchi ishora qiladi va o'quv mazmuniga qaraydi (kompyuter ekranida); talabani diqqati ekran (talaba mazmuni) va

o‘qituvchi (talaba-o‘qituvchi) o‘rtasida o‘zgarib turadi. O‘qituvchi o‘quvchi va mazmun o‘rtasida (qo‘llarining holatiga e’tibor bering) suyanib, so‘zma-so‘z aralashib, o‘qituvchini o‘quvchining ushbu tarkibga bo‘lgan munosabatini vositachi sifatida ko‘rish mumkin yoki mazmun orqali talaba bilan bog‘lanadi.

Ritorik va pedagogik vaziyatlarni yanada solishtiradigan bo‘lsak, shuni aytish mumkinki, talaba bilan juda yaqin bo‘lish yoki talaba muvaffaqiyati haqida juda qattiq turib olish, dafn marosimida hazil aytadigan ma‘ruzachi sifatida shunchaki dahshatli va yoqimsiz ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuni ta’kidlash kerakki, ikkalasi ham kontekstli va axloqiy nuqtai nazardan, kontekstsiz sabab-oqibat yoki samaradorlik nuqtai nazaridan emas, balki ma‘ruzachi yoki o‘qituvchining xarakteri yoki axloqi nuqtai nazaridan muammoli. Dafn marosimidagi nomaqbul hazillar aslida kulgili bo‘lganmi yoki yo‘qmi, deb so‘ramaymiz, xuddi ota-onalar dastlab o‘qituvchi o‘z makoniga bostirib kirganda, farzandi aniqroq eshitganmi yoki tezroq ishlaganmi deb o‘ylamasligi mumkin. Ritorik va pedagogik uchburchaklarda ham, bu nuqtalardan faqat bitta yoki ikkitasining harakatlari darhol ko‘rinadigan bo‘lsa ham, har uch element doimo o‘yinda bo‘ladi. Nihoyat, ma‘ruzachi doimo ma’lum bir auditoriya bilan muloqot qilganidek, o‘qituvchi hech qachon oddiygina dars bermaydi, u har doim ma’lum bir kontekstda muayyan talabalar uchun saboqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aristotle. (1924). Rhetoric, Book II. Accessed from: <http://classics.mit.edu/Aristotle/rhetoric.1.i.html>. p.45-49. <https://doi.org/10.1002/berj.3558>.
2. Derry, S.J. (ed; 2006). Guidelines for video research in education: Recommendations from an expert panel. Chicago: Data Research and Development Center. p.56-59. <https://doi.org/10.1002/berj.3577>.
3. Tact and the Pedagogical Triangle: Mindfulness for Teachers in Relation Norm Friesen & Richard Osguthorpe. 2003. P 98-101.
4. The role of intuition in pedagogical tact: Educator views Gerbert Sipman. 2022. P. 126-129. <https://doi.org/10.1002/berj.3557>.

5. Mirzakarimova M. EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 8. – С. 92-94.

6. Mirzakarimova M. M. The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes //Telematique. – 2022. – С. 7128-7131. Retrieved from <https://provinciajournal.com/index.php/telematique/article/view/984>.

7. Мирзакаримова М. М. ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY //INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL “INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY”. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 63-65.

8. Madaminjonovna M. M. Umumta'lim fanlarini tadbirkorlikka yo 'naltirib o 'qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – Т. 1. – №. 4. – С. 97-103.

9. Madaminjonovna M. M. Zamonaviy sharoitlarda umumta'lim fanlarini tadbirkorlikka yo 'naltirib o 'qitish tizimi //Science and Education. – 2020. – Т. 1. – №. 4. – С. 216-222.

10. Madaminjonovna M. M. Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies //International Journal of Human Computing Studies. – 2023. – Т. 5. – №. 3. – С. 15-17. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJHCS/article/view/4083>.

11. MADAMINJONOVNA M. M. XORIJIY TILLARNI TADBIRKORLIKKA YO 'NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI //Nova. Pub. – 2022. – С. 1-128.

12. Mirzakarimova M. CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR //Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi. – 2023. – №. 6. – С. 410-415. Retrieved from <https://research-edu.com/index.php/namdu/article/view/309>.

13. Mirzakarimova M. M., Uzoqjonova M. D. Q. Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari //Science and Education. – 2023. – Т. 4. – №. 12. – С. 321-324.

14. Mirzakarimova M. M. et al. “Avesto” va pedagogik fikrlar rivoji //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 224-228. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6696>

15. Mirzakarimova M. M. et al. Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi //Science and Education. – 2024. – T. 5. – №. 3. – C. 264-269. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6821>.

16. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. qizi. (2024). O‘qituvchining muomala madaniyati. Science and Education, 5(4), 278–282. Retrieved from <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6917>.

17. Madaminjonovna M. M. et al. ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE" MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM //Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 51-55.

18. Uzoqjonova, M. (2023). Tabiiy fanlarni o‘qitishda STEAM ta’limi tizimi. Science and Education, 4(9), 344–347. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6297>.

19. Uzoqjonova, M. (2023). STEAM technology and the importance of gamification in it. Science and Education, 4(10), 365–368. Retrieved from <https://www.openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/6361>.

20. Uzoqjonova, M. (2024). EKOLOGIK MA’DANIYATNI YOSHLAR ONGIGA PEDAGOGIK METODLAR YORDAMIDA SINGDIRISH. Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal, 1(4), 99–100. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/72>.